

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Заїченко А.Є.

Маріупольський державний університет

Статтю присвячено розгляду поняття лінгвокраїнознавчого підходу. Досліджується сутність цього підходу як важливої складової у процесі навчання іноземної мови. Уточнено поняття лінгвокраїнознавчого підходу та лінгвокраїнознавчої компетенції. Проаналізовано можливості застосування досліджуваного підходу під час вивчення іноземної мови (німецької) у загальноосвітніх закладах. З'ясовано, що використання лінгвокраїнознавчого підходу спрямоване на набуття фонових знань, без яких неможлива повноцінна комунікація.

Ключові слова: лінгвокраїнознавчий підхід, лінгвокраїнознавча компетенція, іноземна мова, функції мови, іншомовна культура.

Постановка проблеми. Розвиток теорії і практики викладання іноземних мов у середній школі характеризується сьогодні розмахом наукових досліджень і їхнім широким впровадженням в шкільну практику, а також пошуком найефективніших методів і підходів при навчанні іноземним мовам. В останні роки серед проблем навчання іноземної мови знаходиться і проблема лінгвокраїнознавства. Навчання з урахуванням лінгвокраїнознавчого підходу привертає увагу багатьох дослідників, оскільки він має величезні потенційні можливості, які повністю в даний час ще не виявлені, а на практиці використовуються епізодично.

Загальновідомо, що мова є надбанням всіх людей, які її використовують, а в силу її кумулятивної функції – це справжнє відображення національної культури. У зарубіжній методичці аспект викладання національної культури одночасно з викладанням мови іменується по-різному. Так, наприклад, у німецькій методичці використовуються терміни «Landeskunde» і «Kulturkunde», у французькій – «civilisation», в англійській – «language and country studies». Вперше термін «лінгвокраїнознавство» було вжито в методичці викладання російської мови як іноземної. Саме в ній з'явилася низка робіт, в яких широко досліджені роль і місце лінгвокраїнознавства в викладанні російської для іно-

земців. Основоположники лінгвокраїнознавства Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров у книзі «Мова і культура» пишуть: «Лінгвокраїнознавством називається аспект викладання російської мови іноземцям, в якому з метою забезпечення комунікативності навчання та для вирішення загальноосвітніх та гуманістичних задач лінгводидактично реалізується кумулятивна функція мови і проводиться акультурація адресата, причому методика викладання має філологічну природу – ознайомлення проводиться через посередництво російської мови і в процесі її вивчення» [2, с. 37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки ця проблема знайшла своє відображення не тільки в зарубіжній, але й у вітчизняній методичці викладання іноземних мов. Досить широко вона представлена в роботах Н. Бориско, О. Леонтєва, В. Мокиєнко, М. Нефедової, Ю. Пассова, Е. Турчанинова, В. Фурманової, Н. Чайковської і багатьох інших дослідників. Так, у окремих працях дістали висвітлення питання формування лінгвокраїнознавчої компетенції у процесі навчання новогрецької мови [4]; дослідження основних компонентів лінгвокраїнознавчої компетенції [3]; застосування лінгвокраїнознавчого аспекту у підготовці вчителів початкової школи [1]; з'ясування впливу лінгвокраїнознавчої компетенції на розвиток міжкультурної комунікації [6].

Виділення невіршених раніше складових загальної проблеми. Тим не менш, у сучасній методичці все ще бракує робіт, які ґрунтовно досліджують питання формування лінгвокраїнознавчої компетенції та активного застосування лінгвокраїнознавчого підходу під час навчання іноземної мови. Саме це зумовлює актуальність нашої розвідки.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є з'ясування сутності лінгвокраїнознавчого підходу, обґрунтування його місця, аналіз можливостей застосування досліджуваного підходу під час вивчення іноземної мови (німецької) у загальноосвітніх закладах.

Викладення основного матеріалу статті. Основною функцією мови є функція спілкування, водночас вона виступає і як засіб пізнання світу. Опановуючи іноземну мову учні стикаються з новою для них культурою, таким чином, вони мають додатковий філологічний спосіб вторинного пізнання іншого, часто малознайомого світу. Якщо мова є хранителем національної культури, то мовні одиниці можуть бути носієм країнознавчої інформації, яка так необхідна для тих, хто її вивчає. Тому під час навчання іноземної мови слід пам'ятати, що всі країнознавчі явища так чи інакше відбиваються і передаються через мову. Отже, викладання мови в даному випадку має здійснюватися саме із застосуванням лінгвокраїнознавчого підходу.

Відомо, що в основі лінгвокраїнознавства лежать: кумулятивна функція мови, мовний узус, фразеологізми і прислів'я, національні реалії, безеквівалентна лексика і фонові знання, які є відомим всім представникам даної мовної спільності, але, як правило, невідомі представникам іншої культури. Тобто лінгвокраїнознавство, як частина країнознавства взагалі, вивчає факти і явища культури не самі по собі, а в їхньому відображенні в фактах самої мови. У зв'язку з цим його можна розглядати як спеціальний аспект методики викладання іноземних мов, де основою дослідження є прийоми і підходи ознайомлення тих, хто вивчає іноземну мову, з культурою, яка обслуговується цією мовою.

При такій організації навчального процесу цілі лінгвокраїнознавства спрямовані на виконання завдань, що стоять перед методикою навчання іноземним мовам, де для цього залучаються країнознавчий і культурний компонент самої мови. Так, наприклад, у А. І. Моїсєєва знаходимо: «...лінгвокраїнознавство – частина або аспект загального країнознавства... з цілеспрямованим використанням культурного, країнознавчого компонента мовних одиниць і мовної системи в цілому» [9, с. 18-20]. Розглядаючи його як аспект методики, орієнтований на пошук прийомів або як підхід для ознайомлення учнів з новою для них культурою, можна стверджувати що лінгвокраїнознавчий підхід може бути ефективно використаний для підвищення мотивації та інтенсифікації навчального процесу.

На сьогодні методична наука, визнаючи важливу роль лінгвокраїнознавчого підходу в навчанні іноземних мов, приділяє найсерйознішу увагу виявленню його потенційних можливостей і переваг. Підвищення практичної значущості іноземної мови як навчального предмета в значній мірі прискорило цей процес.

Основним завданням пропонованого підходу, на наш погляд, є виклик мотивації вивчення іноземної мови, її підтримка, а також розвиток когнітивної, творчої та дослідницької діяльності учнів, особливо на старшому етапі навчання в школі. Головна перевага даного підходу полягає в тому, що він однаково успішно може бути використаний при навчанні всіх видів мовної діяльності і на всіх етапах навчання, а отже сприяти формуванню видів мотивації (комунікативної, соціальної, естетичної) для вивчення певної іноземної мови. Поєднання навчання іноземної мови з лінгвокраїнознавством дозволяє узгодити практичні і загальноосвітні цілі.

Відомо, що ті, хто вивчають іноземну мову, не можуть автоматично отримувати акумульовану в ній інформацію. Ефективне вирішення цього завдання може бути реалізоване саме за посередництвом лінгвокраїнознавчого підходу в основі якого, як уже зазначалося, лежить кумулятивна функція мови. Ця функція проявляється саме в тому, що мова не просто передає якість повідомлення, але і володіє здатністю відображати, фіксувати і зберігати інформацію про дійсність, яку опановує людина.

Беручи до уваги, що в основі лінгвокраїнознавства лежить не тільки кумулятивна, але комунікативна і директивна функції мови, цей підхід дозволяє отримати збережену в ній інформацію, вирішувати комунікативні та виховні завдання. Звідси стає очевидним, що його використання в процесі навчання іноземної мови – «це не доважок до навчального процесу, корисний і необхідний. Насичення уроку національно-культурною інформацією впливає саме з завдань навчання самої мови як адекватному засобу навчання» [8, с. 7].

Безперечним є також факт, що під час навчання іноземної мови лінгвокраїнознавчий підхід в будь-якому випадку виступає як засіб залучення учня до нової для нього національної культури, бо відокремити мову від культури, а культуру від мови неможливо. До того ж, очевидно і те, що учні, які вивчають іноземну мову прагнуть найчастіше оволодіти нею як ще одним способом спілкування. Але, не проникаючи в культуру країни, не знаючи її специфіки та особливостей, вони не зможуть повною мірою опанувати і самою мовою. Недарма французький вчений Ж. Ласера справедливо стверджував: «...яким би не був підручник або метод викладання, саме відомості про культуру перш за все складають основне багатство освіти. Викладач не повинен обмежуватися вузькими мовними цілями. Без звернення до явищ культури вивчення мови збіднюється і зводиться до засвоєння фонетичних та граматичних явищ» [7, с. 218].

Ця думка підтверджує те, що використання лінгвокраїнознавчого підходу відповідає завданням, які стоять сьогодні перед школою, і сприяє більш ефективному навчанню іноземної мови в нових умовах. Очевидно також і те, що для того, щоб відбулося повноцінне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур, мало знати мову, необхідні мати також і знання про саму культуру країни мови, що вивчається. Саме тому лінгвокраїнознавчий підхід спрямований в першу чергу на забезпечення реалізації взаєморозумін-

ня між комунікантами, що представляють різні етнospільності, а також на їхнє міжкультурне спілкування. Застосування даного підходу в навчанні іноземної мови в школі закладає перші елементарні основи комунікативної компетенції.

Як показує практика, учні старших класів володіють незначним обсягом країнознавчої інформації, яка досить чітко відображала б сучасну дійсність країни мови, що вивчається. Їхні знання, як правило, не носять цілісного характеру, а є скоріше уривчастими, фрагментарними, що призводить до наявності помилок в мові учнів, обумовлених незнанням національно-культурного плану змісту мовних одиниць, інакше кажучи, лінгвокраїнознавчою інтерференцією.

Для підтвердження вищевикладеного наведемо декілька прикладів, характерних для німецького мовлення учнів старших класів. В їхніх висловлюваннях можна іноді почути фрази типу: «*Im Juli meine Eltern haben am Asowsche See eine Ferien*», що є не зовсім точним, оскільки у німців зі словом *See* пов'язані інші асоціації: воно позначає не лише море, але й озеро. До того ж лексема *Ferien* може позначати як відпустку, так і канікули. Правильніше слід сказати «*Im Juli meine Eltern haben am Asowsche Meer eine Urlaub*». Те ж саме можна сказати про вживання слова «*die Frikadelle*», яке окрім загальновідомого значення «фрикаделька» носіями мови вживається у значенні «рубана котлета» або «тефтеля».

Під час вивчення іноземної мови проявляється і сила рідної мови, якій підпорядкований спосіб мислення її носіїв. Л. В. Щерба свого часу з цього приводу писав: «.. досвід показав, що рідна мова може бути видалена з навчального процесу, але в шкільних умовах її не можна вигнати з голів учнів» [11, с. 56].

Слід також брати до уваги таку закономірність: якщо поняття, що лежать в основі іноземного слова і слова рідної мови не збігаються, то учні переносять на іноземне слово лексичний фон рідної мови. Спостереження за мовленням учнів старших класів підтверджують цю закономірність. Це проявляється, наприклад, в наступних випадках: після семантизації лексичного поняття, але не лексичного фону німецького слова, учні конструюють з ним не завжди адекватні пропозиції. Саме використання лінгвокраїнознавчого підходу допомагає учням уникнути помилок, які іменують «хибними друзями перекладача» (слова, які в двох або декількох мовах звучать або навіть пишуться однаково або дуже схоже, що може призвести до плутанини і нерозуміння). Так, наприклад, слово *das Wetter* слід перекладати як погода, а не як вітер, *der Tank* позначає бак чи цистерну, а не танк, а лексему *das Magazin* «журнал» не слід плутати з *das Ladengeschäft* «магазин». Тому лінгвокраїнознавчий підхід, на наш погляд, крім того, що сприяє вирішенню проблем, співвідношення двох мов в процесі навчання надає учням можливість подолання інтерференційного впливу рідної мови і культури.

З іншого боку, лінгвокраїнознавчий підхід забезпечує для тих, хто вивчає іноземну мову, повноцінну комунікацію і дозволяє їм виявити ті відмінності, які існують між двома культурами. Він забезпечує формування лінгвокраїнознавчої компетенції учнів, під якою розуміється «володіння особливостями вербальної та невербальної по-

ведінки носіїв мови в комунікативних ситуаціях» [10, с. 278]. Отже, це цілісна система уявлень про національні звичаї, традиції, реалії культури мови, що вивчається, що дозволяє добути з лексики цієї мови приблизно ту ж інформацію, що і його носії, і домагатися тим самим повноцінної комунікації.

Відомо, що для досягнення повноцінної комунікації не менш важливим є знання образних порівнянь, фразеологізмів, прислів'їв та інших ідіоматичних виразів, використовуваних носіями мови в своїй промові. Тому організація роботи з такими матеріалами з позицій лінгвокраїнознавчого підходу є доцільною і необхідною. Національна своєрідність найяскравіше проявляється в типових асоціаціях, пов'язаних з тим чи іншим явищем, тобто в національній специфіці образної основи. Прийняття до уваги національної специфіки дозволяє виявити, що навіть стійке порівняння «дивитися як баран на нові ворота», яке може здатися фразеологічною універсалією через природну метафоричність образу, що лежить в його основі, насправді має яскраво зазначену національну специфічність цієї мови. У багатьох інших мовах негативна оцінка розгубленої, глупуватої людини виражається іншим символом. Так, у німецькій мові це фразеологічне порівняння передається зворотами *dastehen wie der Ochs am berge* або *dastehen wie die Kuh vorm neuen Tor* тобто «закам'яніти як бик перед горою» чи «закам'яніти як корова перед новими воротами».

Для того, щоб зрозуміти цю своєрідність і відчути специфіку мови, на думку Н. Г. Комлева, «існує тільки один шлях освоєння культурних компонентів: по можливості більш широке ознайомлення з культурою даного народу – носія мови, з реаліями його життя і побуту» [5, с. 50].

Як уже зазначалося, для досягнення повноцінної комунікації знань тільки мови явно недостатньо, оскільки неодмінною умовою спілкування є знання іншого характеру. В даному випадку мова йде про обопільні знання реалій та інших явищ культури як з боку інформанта, так і реципієнта, що в кінцевому підсумку і є основою спілкування. Ось чому в центрі уваги лінгвокраїнознавчого підходу знаходяться нові знання які є частиною національної культури країни мови, що вивчається. Практика показує, що учні, як правило, зазнають великих труднощів, оскільки інформація, яка міститься в подібного типу виразах, найчастіше їм мало зрозуміла або незрозуміла зовсім. Використання лінгвокраїнознавчого підходу спрямоване на набуття фонових знань, без яких повноцінна комунікація не відбудеться. Цей процес реалізується через широке ознайомлення учнів з культурою країни, життям її народу і його побутом, менталітетом, реаліями країни і т. д.

Знання такого характеру містять не тільки розуміння світогляду і сприйняття носіями мови навколишнього світу, їхніх естетичних смаків, а й норм їхньої вербальної і невербальної поведінки. Тому для лінгвокраїнознавчого підходу вкрай важливо звернення до лексики, що містить національно-культурний компонент.

Висновки статті та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. Отже, в процесі навчання досліджувана мова виступає не просто як набір формальних засобів, але і як частина культури. Тому особливість лінгвокраїнознавчо-

го підходу проявляється в тому, що в навчальному процесі плану змісту повинно приділятися не менше уваги, ніж плану вираження. Пропонований підхід не лише забезпечує учнів супроводжуючою інформацією, за допомогою якої вирішуються загальноосвітні завдання, а й розширює обсяг їхніх знань про країну, а ці знання про її історію, культуру, економіку, спосіб життя на-

селення країни, які мають вихід в комунікацію, забезпечуючи тим самим адекватне розуміння іноземної мови в момент спілкування.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці адекватних вправ та завдань німецькою мовою для реалізації лінгвокраїнознавчого підходу у навчальному процесі для учнів старших класів.

Список літератури:

1. Веклич Ю. І. Лінгвокраїнознавчий аспект навчання іноземної мови у підготовці майбутніх учителів початкової школи / Ю. І. Веклич // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс]: зб. наук. пр. / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інституту психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 6. – К., 2011. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>.
2. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Индрик, 2005. – 1038 с.
3. Вітренко А. В. Основні компоненти лінгвокраїнознавчої компетенції / А. В. Вітренко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 29. – С. 138-143.
4. Колесник К. В. Формування лінгвокультурологічної компетентності учнів 5-6-х класів у процесі навчання новогорької мови: дис. ... канд. пед. наук: спец.: 13.00.02 – «Теорія та методика навчання (новогорька мова)» / Катерина Василівна Колесник; Нац. академія пед. наук України. – К., 2017. – 202 с.
5. Комлев Н. Г. Компоненты содержательной структуры слова / Н. Г. Комлев. – 3-е изд, стереотип. – М.: КомКнига, 2006. – 192 с.
6. Котченко Т. Е. Вплив лінгвокраєзнавчої компетенції на розвиток міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Т. Е. Котченко // Молодий вчений. – 2016. – № 4.1. – С. 66-69. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4.1_19.
7. Ласера Ж. Реалии французской культуры на уроках французского языка / Ж. Ласера // Лингвострановедческий аспект преподавания русского языка иностранцам: сб. статей / под ред. Е. М. Верещагина, В. Г. Костомарова. – М., 1974. – С. 217-224.
8. Михайлова О. Э. Общая методика обучения иностранным языкам на специальных факультетах пединститутов / О. Э. Михайлова. – М.: Изд-во МГТМ им. В. И. Ленина, 1975. – 216 с.
9. Моисеев А. И. Лингвострановедение. Его сущность и место в процессе обучения иностранцев общению на русском языке / А. И. Моисеев // Обучение иностранцев общению на русском языке. Теория и методика. – Л., 1983. – С. 18-24.
10. Сморочинська О. О. Соціокультурна компетенція як складова професійної підготовки майбутнього менеджера / О. О. Сморочинська // Витоки педагогічної майстерності. Сер.: Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 8(1). – С. 277-281.
11. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков в средней школе: общие вопросы методики / под ред. И. В. Рахманова. – 2-е изд. – М.: Высш. шк., 1974. – 111 с.

Заиченко А.Е.

Мариупольский государственный университет

К ВОПРОСУ ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению понятия лингвострановедческого подхода. Исследуется суть этого подхода как важной составляющей в процессе обучения иностранному языку. Уточнено понятие лингвострановедческого подхода и лингвострановедческой компетенции. Проанализированы возможности применения исследуемого подхода во время изучения иностранного языка (немецкого) в общеобразовательных учреждениях. Установлено, что использование лингвострановедческого подхода направлено на приобретение фоновых знаний, без которых невозможна полноценная коммуникация.

Ключевые слова: лингвострановедческий подход, лингвострановедческая компетенция, иностранный язык, функции языка, иноязычная культура.

Zaichenko A.E.
Mariupol State University

ON THE ISSUE OF APPLYING THE LINGUISTIC AND COUNTRY STUDY APPROACH WHEN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Summary

The article deals with the concept of the linguistic and country study approach. The essence of this approach is taken under consideration as an important component in the process of learning a foreign language. The concept of the linguistic and country study approach with linguistic and country study competence is specified. The possibilities of implementation of the approach during the study of foreign language (German) in general educational establishments are analysed. It is stated that the use of the linguistic and country study approach is aimed at acquiring of background knowledge without which the complete communication process is impossible.

Keywords: linguistic and country study approach, linguistic and country study competence, foreign language, functions of language, foreign language culture.